

УДК 821.131.1
Ф43

Жодну з частин цього видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

Перекладено за виданням:
Ferrante E. Storia di chi fugge e di chi resta : Romanzo /
Elena Ferrante. — Roma : Edizioni e/o, 2013. — 384 p.

Переклад з італійської *Мар'яни Прокопович*

Дизайнер обкладинки *Оксана Волковська*

© Edizioni e/o, 2013
© Hemiro Ltd, видання українською мовою, 2021
© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», переклад і художнє оформлення, 2021

ISBN 978-617-12-6128-0
ISBN 978-88-6632-411-9 (fr.)

Вказівник дійових осіб і короткий виклад подій попередніх книг

Родина Черулло (родина чоботаря):

Фернандо Черулло — чоботар, батько Ліли. Не дозволив доньці продовжити навчання після того, як вона скінчила початкову школу.

Нунція Черулло — мати Ліли. Підтримує доньку, але не має достатнього впливу, щоб протистояти чоловікові.

Раффаелла Черулло — її називають також Ліна або Ліла. Народилася у серпні 1944 року. У шістьдесят шість років безслідно зникає з Неаполя. Неймовірно здібна учениця, у десять років пише оповідання під назвою «Блакитна фея». Після початкової школи кидає навчання й опановує чоботарство. У юному віці виходить заміж за Стефано Карраччі й успішно управляє спершу ковбасною крамницею в новому районі, а потім взуттєвим магазином на площі Мартірі. Під час відпочинку на острові Іскія закохується в Ніно Сарраторе, заради якого кидає чоловіка. У Ліли народжується син Дженнаро, а спільне життя з Ніно закінчується невдачею. Відтак Ліла виявляє, що Стефано матиме дитину з Адою Каппуччо, і остаточно йде від нього. Разом з Енцо Сканно перебирається до перед-

містя Сан-Джованні-а-Тедуччо і починає працювати на ковбасній фабриці Бруно Соккаво.

Ріно Черулло — старший брат Ліли, теж чоботар. Разом із батьком Фернандо завдяки Лілі та грошам Стефано Карраччі відкриває взуттєву фабрику «Черулло». Одружується з сестрою Стефано, Пінуччею Карраччі, у них народжується син Фердінандо, якого називають Діно. На честь брата Ліла назвала свого первістка Ріно.

Інші діти.

Родина Греко (родина вахтера):

Елена Греко — її ще називають Ленучча або Лену́. Народилася у серпні 1944 року і є авторкою цієї довгої оповіді, яку ви читаете. Елена починає писати в той момент, коли дізнається, що її подруга дитинства Ліна Черулло, яку тільки вона зве Лілою, зникла. Після початкової школи Елена успішно продовжує вчитися в ліцеї. Завдяки здібностям та підтримці викладачки Гальяні вона бере гору в сутичці з викладачем релігії стосовно ролі Святого Духа. Ще з дитинства вона таємно закохана в Ніно Сарраторе. За його підказкою і з неоціненною допомогою Ліли вона описує історію з викладачем релігії у статті, але часопис, з яким співпрацює Ніно, так її і не опублікував. Елена добре навчається й насамкінець отримує диплом магістра у Вищій нормальній школі в Пізі. Там само вона знайомиться й заручається з П'єтро Айротою. Також видає роман, у якому описує життя в своєму районі та підліткові переживання на Іскії.

Пеппе, Жанні та Еліза — менші брати і сестра Елени.

Батько — вахтер у мерії.

Мати — домогосподарка. Спогад про її кульгавість повсякчас переслідує Елену.

Родина Карраччі (родина дона Акілле):

Дон Акілле Карраччі — чудовисько-страхолюд із казок, спекулянт і лихвар. Його вбили.

Марія Карраччі — дружина дона Акілле, мати Стефано, Пінуччі та Альфонсо. Працює в родинній ковбасній крамниці.

Стефано Карраччі — син покійного дона Акілле, чоловік Ліли. Керує статками, нагромадженими батьком, і з часом стає успішним комерсантом завдяки добре налагодженій роботі двох ковбасних крамниць та взуттєвого магазину на площі Мартірі, який він відкриває разом з братами Соларами. Незадоволений бурхливим шлюбом з Лілою, зав'язує стосунки з Адою Каппуччо й починає жити з нею, коли вона вагітніє, а Ліла перебирається у Сан-Джованні-а-Тедуччо.

Пінучча — донька дона Акілле. Працює спочатку в родинній ковбасній крамниці, а згодом — у взуттєвому магазині. Виходить заміж за Лілиного брата Ріно й народжує від нього сина Фердінандо, якого називають Діно.

Альфонсо — син дона Акілле. Сусід Елени по партії. Заручається з Марізою Сарраторе й управляє взуттєвим магазином на площі Мартірі.

Родина Пелузо (родина столяра):

Альфредо Пелузо — столяр. Комуніст. Його засудили за обвинуваченням в убивстві дона Акілле й посадили до в'язниці, де він помер.

Джузеппіна Пелузо — дружина Альфредо. Працює на тююновій фабриці, живе заради дітей та ув'язненого чоловіка. Після смерті останнього накладає на себе руки.

Пасквале Пелузо — найстарший син Альфредо та Джузеппіни, муляр, комуніст-активіст. Він першим помітив

Лілину вроду й освідчився їй. Ненавидить Солар. Зустрічався з Адою Каппуччо.

Кармела Пелузо, яка просить називати себе Кармен, — сестра Пасквале, працює в галантерейному магазині, але невдовзі Ліла наймає її продавчиною в нову ковбасну крамницю Стефано. Довго зустрічалася з Енцо Сканно, але той, повернувшись з армії, без жодних пояснень покинув її. Згодом заручається з власником заправки на трасі.

Інші діти.

Родина Каппуччо (родина божевільної вдови):

Меліна — родичка Нунції Черулло, удова. Заробляє тим, що миє сходи в будинках старого району. Була коханкою Донато Сарраторе, батька Ніно. Саме через це родина Сарраторе була змушена переїхати, і Меліна ледь не збожеволіла.

Чоловік Меліни — розвантажувач ящики з овочами та фруктами на ринку, загинув за нез'ясованих обставин.

Ада Каппуччо — донька Меліни. Малою допомагала матері мити сходи. Завдяки Лілі влаштувалася продавчиною до ковбасної крамниці старого району. Довго зустрічається з Пасквале Пелузо, а потім стає коханкою Стефано Карраччі, вагітніє і починає з ним жити. З їхнього зв'язку народжується донька Марія.

Антоніо Каппуччо — її брат, механік. Зустрічався з Еленою і ревнував її до Ніно Сарраторе. Дуже хвилюється через перспективу бути призваним до війська, але коли Елена звертається до братів Солар по допомогу в цій справі, відчувається таким глибоко приниженим, що пориває з нею. Під час військової служби зазнає серйозного нервового виснаження, і його достроково

демобілізують. Коли повертається у свій район, злидні штовхають його йти працювати на Мікеле Солару, який згодом посилає його до Німеччини з якимсь тривалим секретним завданням.

Інші діти.

Родина Сарраторе (родина залізничника-поета):

Донатто Сарраторе — залізничник, поет, журналіст.

Страшений бабій, був коханцем Меліни Каппуччо. Коли Елена приїхала на канікули на Іскію, родина Сарраторе відпочивала в тому самому будинку, що й вона. Елена змушена була повернутися додому раніше, ніж передбачалося, щоб уникнути домагань Донато. Але наступного літа, страждаючи через роман між Ніно та Лілою, вона віддається йому на пляжі. Щоб позбутися тягаря спогадів про цей принизливий досвід, Елена описує його в книжці, яку згодом публікують.

Лідія Сарраторе — дружина Донато.

Ніно Сарраторе — найстарший із п'яти дітей Донато та Лідії. Ненавидить свого батька. Дуже здібний студент. Він тривалий час підтримує таємні стосунки з Лілою, і коли вона вагітніє, вони недовго живуть разом.

Маріза Сарраторе — сестра Ніно. Заручена з Альфонсо Карраччі.

Піно, Клелія і Чиро Сарраторе — менші діти Донато та Лідії.

Родина Сканно (родина зеленяра):

Нікола Сканно — зеленяр, помер від пневмонії.

Ассунта Сканно — дружина Ніколи, померла від раку.

Енцо Сканно — син Ніколи та Ассунти, теж зеленяр. Ліла симпатизує йому змалечку. Енцо довго зустрічається

з Кармен Пелузо, але після повернення з війська кидає її без жодних пояснень. У війську він знову береться до навчання й екстерном отримує диплом технічного спеціаліста. Коли Ліла вирішує остаточно піти від Стефано, він опікується нею та її сином Дженнаро й оселяється разом з ними у Сан-Джованні-а-Тедуччо.

Інші діти.

Родина Солар (родина власника бару-кондитерської з однойменною назвою):

Сильвіо Солара — хазяїн бару-кондитерської, монархіст і фашист, каморрист, замішаний у нелегальних справах району. Чинив перепони заснуванню взуттєвої фабрики «Черулло».

Мануела Солара — дружина Сильвіо, лихварка: її червона боргова книга наводить страх на всіх мешканців району.

Марчелло та Мікеле Солари — сини Сильвіо та Мануели. Зверхні й нахабні, але мають успіх у дівчат району, окрім, звісно, Ліли. Марчелло закохується в Лілу, але вона відмовляє йому. Мікеле — трохи молодший від Марчелло, холоднокровніший, розумніший і свавільніший від нього. Зустрічається з Джильйоолою, донькою кондитера, але з роками в ньому визріває хвороблива одержимість Лілою.

Родина Спаньйола (родина кондитера):

Синьйор Спаньйола — кондитер у барі «Солара».

Роза Спаньйола — дружина кондитера.

Джильйола Спаньйола — донька кондитера, наречена Мікеле Солари.

Інші діти.

Родина Айрот:

Гвідо Айрота — викладач грецької літератури.

Аделе — його дружина. Співпрацює з міланським видавництвом, яке публікує роман Елени.

Маріароза Айрота — старша дочка, викладачка історії мистецтва в Мілані.

П'єтро Айрота — університетський товариш Елени та її наречений, на якого чекає блискуча академічна кар'єра.

Викладачі:

Ферраро — учитель і бібліотекар. Коли Ліла з Еленою були дітьми, він нагороджував їх книжками за любов до читання.

Олів'єро — учителька. Вона першою помітила здібності Ліли та Елени. Десятирічна Ліла написала оповідання під назвою «Блакитна фея». Оповідання це дуже сподобалось Елені, і вона дала його почитати Олів'єро. Але вчителька, роздратована тим, що батьки Ліли не дозволили їй продовжити навчання, так нічого і не сказала про нього. Ба більше — перестала цікавитися Лілою і зосередилась лише на успіхах Елени. Помирає після тривалої хвороби невдовзі після того, як Елена здобуває університетський диплом.

Джераче — викладач гімназії.

Гальяні — викладачка ліцею. Дуже освічена жінка, комуністка. Її відразу вразив розум Елени. Позичає їй книжки, захищає в конфлікті з викладачем релігії, запрошує до себе додому на вечірку, яку влаштовують її діти. Їхні стосунки стають прохолодними, коли Ніно, захопившись Лілою, кидає Надю.

Інші персонажі:

Джино — син аптекаря. Перший хлопець Елени.

Нелла Инкардо — двоюрідна сестра вчительки Олів'єро.

Живе в Барано на Іскії і влітку здає кілька кімнат свого будинку родині Сарраторе. У неї жила Елена, коли відпочивала на морі.

Армандо — студент-медик, син викладачки Гальяні.

Надя — студентка, донька викладачки Гальяні і дівчина Ніно, який, закохавшись у Лілу на Іскії, пориває з нею, написавши про це в листі.

Бруно Соккаво — друг Ніно Сарраторе, син багатого промисловця з Сан-Джованні-а-Тедуччо. Дає Лілі роботу на ковбасній фабриці, що належить його родині.

Франко Марі — студент, хлопець Елени в перші роки навчання в університеті.

Міжчасся

1

Востаннє Лілу я бачила п'ять років тому, узимку 2005-го. Ми гуляли рано-вранці вздовж головної вулиці, неспроможні подолати своє зніяковіння — так було між нами вже багато років. Пригадую, що говорила тільки я, а вона тільки щось наспівувала, віталася з якимись людьми, які їй не відповідали, і якщо зрідка й переривала мене, то лиш вигуками, без очевидного зв'язку з моїми словами. За ті роки сталося надто багато поганих, а часом і жакливих речей, і, щоб відновити довіру, нам варто було поділитися таємними думками, але мені не ставало сили знайти слухні слова, а вона силу, може, й мала, та не мала бажання і не бачила в тому жодного сенсу.

Та я однаково дуже любила її і, коли приїздила до Неаполя, завжди намагалася побачитися з нею, хоча, мушу сказати, трохи цих зустрічей побоювалася. Вона дуже змінилася. Тепер уже старість наступала на нас обох, але якщо я борлася зі схильністю до повноти, то вона незмінно була сама шкіра й кістки. Носила геть сиве коротке волосся, яке сама собі підстригала, але не тому, що їй так подобалося, а через недбалість. Укриті зморшками обличчя дедалі більше нагадувало